

CAPUT III.

UTRUM POTENTIE ANIME FLUANT AB ANIMA ET
IN EA SUBJECTENTUR.

1. Tractat quæstionem hanc D. Thomas, 1. p., quæst. 77, art. 4. Nos vero circa illam primo dicemus de ordine et causalitate animæ respectu potentiarum. Secundo de ordine et causalitate, quam ipse inter se observant.

Quotupliciter anima causet suas potentias.

Quid de causalitate finali et formalis. — Quantum ad primum certum est, animam, seu animatum esse causam finalem potentiarum, ordinantur enim potentiae ad perfectum statum viventis, sicut et operationes ipsæ, unde licet potentiae essentialiter ordinantur ad operationes, tamen quia simul sunt instrumenta alicujus operantis, non nudas operationes respiunt, sed medio subjecto, cuius sunt instrumenta et virtutes, et ad hoc principaliter ordinantur. De causalitate formalis secundo est certum non competere animæ respectu potentiarum, quin potius quodammodo ipsæ potentiae sunt formæ animæ, vel animati, in quo subjectantur.

Quid de materiali secundo. — Est tertio certum quoad causam materialem potentias spirituales, intellectum scilicet et voluntatem, et si qua est potentia motiva solius animæ subjectari immediate in anima, atque adeo ab ea causari materialiter: circa alias vero potentias non sic, vel quia anima non est subsistens, ut in brutis, vel quia non est subjectum proportionatum talibus potentias, quia anima spiritualis est et ipsæ potentias materiales. Quapropter deceptus est Gregorius, in 2, dist. 17, q. 3, dicens omnes potentias sensitivas, si forte illas ab anima distinxit, subjectari immediate in ipsa anima, atque adeo in anima ipsa perfici sensationem, sicut et intellecti, ex hoc enim sequitur sensationem, et sensum esse spiritualia, imo et species etiam sensibiles, quod est impossibile, cum imprimitur a rebus materialibus. Rursus sequitur vel bruta non sentire, vel animas habere spirituales, nam habebunt operationes proprias, non exercitus in corpore. Præterea diversitas organorum ad diversas potentias sensitivas ostendit eas non esse in anima, sed in organis. Unde intellectui nullum organum præbuit natura, et Aristoteles 2, de Anima, text. 422, ait sensorium esse primum subjectum, in quo est ipse sensus, et libr. 4, cap. 4, operationes

omnes, et potentias sensitivas esse communes, et totius conjuncti. Denique refert etiam divus Thomas, supra articul. 8, ex libr. de Ecclesiasticis dogmatibus, *hominem duabus constare substantiis, anima cum ratione sua, et carne cum sensibus suis.* Et favet illud Pauli: *Caro concupiscit adversus spiritum, Gal. 5.* Instat Gregorius quia alias sensus non manerent in anima separata, possetque Deus conservare illos in corpore mortuo, itaque posset sentire. Negatur tamen ultima consequentia, quia sentire operatio vitalis est intrinseca dependens a primo principio vitae, valde impossible est esse sine illo.

3. Sententia D. Thomæ de causa materiali potentiarum materialium reducitur ad bonum sensum. — Sed quæres, quodnam sit subjectum harum facultatum: S. Thomas ait esse totum compositum, et consequenter loquitur, quia sentit nulla accidentia esse in materia prima. Attamen dicendum has potentias eatenus subjectari in composito, quatenus supponunt ipsum constitutum: non enim possunt esse nisi prius materia informetur anima, ex qua deinde orientur: at esse in composito, ita ut utriusque parti illius inhærent, est impossibile, nam cum sint accidentia corporalia inhærent media quantitate, atque adeo in subjecto quantitatibus, quod est materia.

4. Circa causam efficientem negativa pars probatur. — De causalitate effectus duo sunt dubia. Primum, utrum anima habeat efficientiam circa proprias potentias. Secundum, si illam habeat, qualisnam sit. Circa primum videtur pars negativa vera. Primo, quia agens eadem actione, qua producit vivens, ipsum producit cum debitibus potentias, nam qui dat formam, consequentia ad illam confert: ergo superfluum est fingere efficientiam inter potentias et animam. Confirmatur, nam alias duæ essent, vel plures fingendæ actiones in eiusque rei productione, una scilicet productiva formæ substantialis, et deinde aliæ, quibus ipsa formæ substantialis, producit potentias: hoc autem superfluum videtur, et contra illud principium quod substantia creata non sit immediatum principium actionis maxime accidentalis. Confirmatur secundo, quia si anima haberet efficientiam circa suas potentias, posset virtute sua illas recuperare, si auferrentur. Consequens est falsum, et contra experientiam. Nam si semel auferatur visus, non iterum fluit ab anima. Confirmatur tertio. Nam eadem ratio est de proprietatibus aliarum rerum, ac de potentias animæ: sed in rebus

CAP. III. AN POTENTIE ANIMÆ AB EA FLUANT, ET IN EA SUBJECTENTUR.

aliis proprietates non fluunt effective ab essentia: ergo, etc. Probatur minor, quantitas enim est proprietas materiae primæ, et tamen non fluit ab illa effective, cum materia nullam habeat efficientiam. Calor etiam proprietas ignis est, nec tamen fit, effective ab illius forma, quia prior est calor disponens materiam, quam forma introducta.

5. Pars affirmativa iuxta D. Thomam probabilior. — Nihilominus divus Thomas supra, quem communiter alii sequuntur, tribuunt animæ efficientiam circa potentias suas, quod probat ex differentia inter accidentia, propria et communia, utraque enim requirunt causam effectivam, sed differunt, quoad accidentia communia, quia extrinseca sunt, proveniant ab extrinseca causa: at vero propria, quia intrinseca, ab intrinseca essentia et causa provenire debent, tanquam a principio activo; forma enim substantialis, quæ dat primum esse simpliciter composito, debet esse causa efficiens reliquorum, quæ per se illi conveniunt, nam in per se ordinatis, quod prius est, debet esse causa posterioris, forma autem, et potentiae per se ordinantur ad perfectum esse compositi. Et confirmatur hæc sententia, quia pleniorum causalitatem habet essentia rei circa proprias passiones suas, quam circa accidentia communia, sed in ordine ad accidentia communia est causa materialis et finalis (sunt enim et hæc propter perfectionem substantiæ): ergo genus aliud causalitatis habet circa proprias passiones, non nisi effectivæ: ergo, etc. Item magis necessario dimanat intellectus ab anima, quam calor a calore: sed unus calor effective fit ab alio: ergo a fortiori intellectus ab anima erit efficienter. Item necessaria connexio inter duo non potest esse absque aliqua causalitate inducente ipsam connexionem, causalitas autem materialis per se sumpta non eam inducit, ut patet in accidenti et subjecto communi. Eademque ratio est de causa finali: ergo duplex ejusmodi causalitas non sufficit ad tam necessariam unionem, quanta est inter potentias et essentiam: ergo admittenda est alia causalitas et non formalis: ergo effectiva. Dices, relationem et terminum habere mutuam connexionem, nec intervenire ibi causalitatem. Sed occurrentum inter terminum materialiter sumptum et relationem non esse illam mutuam connexionem, cum possit manere id quod terminat sine relatione, quamvis non prout actu terminat, quia ut sic ab ea intrinseca pendet in genere causæ formalis. Relatio

quoque ipsa pendet a termino quodammodo, ut a forma extrinseca, quia ejus essentia consistit in ordine ad illum: in universum igitur necessaria connexio pendet ab aliquo genere causalitatis. Confirmatur tandem ab experientia. Nam sublata frigiditate ab aqua statim alia dimanat a forma, ac simile est de aliis: ergo forma substantialis habet efficientiam circa proprietates suas: ergo potiori ratione habebit illam anima circa potentiam.

6. Disquiritur modus quo anima suas potentias dicitur afficere. — *Primus dicendi modus.* — Sed antequam hanc primam partem dubii resolvamus, videamus quid dici possit circa secundam. Nam si anima habet efficientiam, quem ejus modum, quæso, habet? Quidam tantam efficientiam ei tribuunt, ut assertant animam novam actione producere potentias, atque distincta ab illa, per quam ipsa fuit producta: itaque pronuntiant cum anima rationalis creatur, creationem terminari ad substantiam animæ tantum, et deinde ab anima prodire intellectum et voluntatem novam alia actione: eo modo, quo productio Solis a Deo terminata est ad solem tantum, et in eodem instanti sol alia actione illuminavit aerem. Probaturque hæc sententia. Nam forma rationalis habet efficientiam circa suas potentias realiter a se distinctas, ut numero præcedenti ostensum est: ergo sicut anima est effectus Dei, ita potentias sunt novi effectus ab ipsa anima facti, sed ubi est novus effectus, est nova actio (actio enim res ipsa est, quæ fit prout egreditur a principio agendi): ergo, etc. Secundo potentia vere producuntur ab anima: ergo nova actio producuntur: nam producere sine productione intelligibile est. Tertio anima non concurrit effective ad sui productionem: concurrit autem effective ad productionem potentiarum, ut est probatum: ergo distincta productio est animæ et potentiarum: ergo et actio distincta. Quarto efficientia intrinseca includit actionem, est siquidem modus causandi per actionem proprius causæ efficientis, in eoque distinguuntur a causalitate ceterarum causarum: ergo si potentiae vere effective dimanant ab anima, plane ab illa media actione dimanant. Quinto hæc dimanatio nova actio forte non esset, quia posita semel anima, naturali sequela potentiae resultant, sed hoc non obstat, cum posita etiam certa mixtione primarum qualitatum oriantur secundæ per novam actionem, et posito sole, ut dicebamus, sequatur lumen in aere per distinctam etiam actionem: ergo naturalis

sequela propriam actionem non excludit. *7. Non placet Thomistis predictus modus.*

— Et confirmatur. — Nihilominus plerique Thomistarum rejiciunt hunc dicendi modum, quod pugnare videatur duobus principiis, quæ ipsi magna religione observant. Primum, quod substantia creata nequeat esse immidatum principium alieujus actionis, maxime accidentalis, atque adeo impossibile fit animam per actionem a se immediate prodeuntem causare potentias. Secundum principium est, nihil posse agere in seipsum per se primo: cum ergo anima recipiat in se potentias, ut intellectum et voluntatem, eas proprie in se non agit, ac proinde nec media actione. Propter hæc Cajetanus supra, et latus 1 p., q. 54, art. 3, quem alii sequuntur, ait potentias dimanare a propria forma sine ulla actione per quamdam resultantiam, cui favet D. Thomas supra, ad 2 et 3, ubi ait animam esse principium activum potentiarum non proprie, sed quodammodo, quia non efficit propria transmutatione, sed per resultantiam quamdam. Et confirmatur, quia alias ad potentias anima daretur per se motus, seu mutatio, nam ad rem illam est per se motus, et mutatio, ad quam propria actio productiva per se tendit: consequens autem est contra Aristotelem: quare, etc.

8. Notationes pro decisione. — Pro resolutione est notandum de ratione passionis esse inseparabilem unionem cum substantia rei, quantum de se est, quod ideo addo, quoniam aliqualis separabilitas, quæ ab extrinseco fit, non tollit rationem proprietatis, est enim summus calor, verbi gratia, proprietas ignis, licet sit separabilis ab illo, nam in ea separatione ignis saltem inchoate corrumpitur, atque extra statum naturæ suæ debitum trahitur. Secundo est notandum proprietates semper convenire rei ratione formæ, ut D. Thomas dixit (quantitatem excipio, quæ est individua proprietas materiae): inter proprietates ergo gratia formæ requisitas quedam requiruntur non solum ut consequentes formam, sed etiam ut passim ad illam inducendam: hujusmodi vero sunt dispositiones, quæ formam saltem natura præcedunt in materia. Aliæ sunt proprietates, quæ supponunt existentiam rei, et illi tribuuntur, tanquam virtutes ad operandum, quales sunt potentiae animæ maxime sensitivæ et intellectivæ, et multæ etiam virtutes herbarum et mineralium. Atque inter has et illas proprietates illud interest, quod priores illæ non fiant effective a forma in primo instanti gene-

rationis, sed immediate ab agente disponente materiam, ut inducatur forma, quod probat tertia confirmatio supra facta numero quarto, quæ concludit plane supposita alia sententia, quod accidentia sint in materia prima, inde namque sequitur nullam ultimam dispositionem fieri a forma, sed ab agente, quanquam formæ ipsi de se non deesset virtus ad illam dispositionem causandam, si quidem ea forte ablata statim efficit aliam: in primo ergo instanti non efficit, quia factam invenit, tantumque deinceps conservat.

9. Primum pronuntiatum circa dubium positionem 4. — De aliis vero proprietatibus, quæ consequuntur formam, ac simpliciter ea, posteriores sunt in omni genere causæ, de quibus præcipua quæstio procedit, videtur valde probabilis opinio D. Thomæ. Primo, quia illa intima unio, quæ inter formam et virtutes reperitur, videtur necessario inducere inter illas aliquam causalitatem effectivam, aliae namque causalitates minime sufficient. Secundo proprietates illæ, quæ semel auferuntur, et iterum manant, ostendunt esse inter formam et proprietatem hoc genus causalitatis. Tertio, cum anima sit simpliciter prior suis proprietatibus, rationi consonum est, ut illum ordinem causalitatis habeat respectu illarum: ergo.

10. Secundum pronuntiatum. — Tertium. — Unde dico secundo, consequenter videri concedendum actionem productivam rei immediate terminari ad substantiam ipsius, ut præcisam a proprietatibus. Tertio dico actionem illam productivam substantiae distinctam esse ab illa, qua potentia ipsa dimanat ab anima: utrumque istorum patet factis argumentis contra opinionem Thomistarum in numero sexto, quod iterum explicatur et suadetur. Nam finge Deum creare substantiam animæ impediendo emanationem potentiae ab illa, hoc enim posse fieri supra est ostensum: maneret ergo tunc substantia animæ absque intellectu et voluntate, auferat vero postea Deus impedimentum, relinquatque animam suæ naturæ, certe dimanarent ab illa intellectus, atque voluntas, sicut in primo instanti generationis, aut creationis. Jam sic arguitur, in eo casu actio creata haberet suum terminum integrum, qui alius non esset, quam sola animæ substantia, intellectus vero, ac voluntatis dimanatio postea subsequens esset distincta actio, utpote separata etiam tempore a creatione, et aliquid novum producens: ergo et nunc eadem actiones sunt in instanti creationis, nam quæ in casu positivo separantur tempore, debet mens in uno

instanti per acta separare, quod enim simul solet, ac vere, unicam esse actionem productivam rei, et comproductivam proprietatum, quia non considerantur cum præcisione, sed consideratur actio radicalis et primaria. Et per hæc patet solutio argumentorum. *12. Ad argumentum in n. 4.* — Ad primum enim dicimus agens una actione producere omnia mediate, vel immediate, sieque exponi illud axioma: *Qui dat formam, dare, scilicet in radice, consequentia ad formam.* Ad primam confirmationem respondet, rem præcise considerando tot esse actiones, quot entites: dici tamen unicam actionem, quod ex illa reliquæ dimanent. Secunda confirmatione nos non urget speciatim: per se enim propriam difficultatem postulat, cur potentiae animæ semel separatæ non iterum fluant, sicut experimur fieri in aqua, et in aliis naturalibus virtutibus inanimatorum. Et responderi potest primo, naturam prævidisse id, quod per se est in rebus, non quod per accidens: per se autem esse, quod proprietas habens contrarium ab illo minuatur aliquantulum, ideoque naturam dedisse formæ substantiali vires ad recuperandum tale detrimentum, potentias vero animæ de se non habere contrarium, et ideo de se tamdiu posse durare, quandiu et ipsa anima possit: per accidens vero esse, quod aliquando debilitentur aliunde, ideoque naturam id non prævidisse. Hæc tamen responsio non videtur facere satis, nam si anima est virtus ad efficiendas suas potentias, quod semel illas efficiat, ea virtus non minuitur. Dicendum ergo potentias animæ de facto non laedi, vel auferri, nisi laesis, aut ablatis organis, in quibus resident, quæ organa substantiae sunt, ac subjecta illarum: quia ergo anima ablatum organum non potest recuperare, sicut nec recuperare abscissam manum, ideo neque potentiam in organo subjectatam. Ad tertium jam responsum est: ad illud vero de materia prima diximus in libro de Generatione, disputatione prima, quæst. 4, circa secundam confirmationem octavi argumenti secundæ opinionis, et secunda solutio ibi data est conformior doctrinæ hic traditæ, quamvis etiam prima sustineri possit, quia est specialis ratio in materia propter ipsius potentialitatem.

13. Ad motiva Thomistarum in n. 7. — *Ad confirmationem in fine ejusdem num. 7.* — Ad motivum Thomistarum respondet, illa duo principia non esse adeo irrefragabilia, attamen exponi hic posse ad mentem sancti Thomæ, quod forma substantialis non sit immediatum principium perficiendi suum supposi-